

РІЧ ПОСПОЛИТА НАШИХ МАРЕНЬ

1

Випадково на закинутих околицях Інтернету я набрів на забутий, ніде не згадуваний документальний одингодний кінофільм Олександра Довженка «Визволення». Стрічка виробництва 1940 року розповідає про події вересня-жовтня 1939 року, коли Червона армія вступила у Другу світову війну на боці Гітлера, захопивши велику частину території тодішньої Польщі.

«Визволення українських і білоруських земель від гніту польських панів і возз'єднання народів-братів в єдину сім'ю» – так звучала офіційна назва цього твору.

Цей фільм сьогодні не можна дивитися без почуття огиди, сорому і водночас почуття причетності до страшного історичного розлому, знятого на плівку з однією метою: довести глядачеві справедливості знищення «штучної польської держави», «польського імперіалізму», режиму «польських панів, шляхти і поміщиків», гнобителів і ворогів трудящих Західної України та Західної Білорусії.

Фільм зашкалює від грома-киплячої ненависті – класової та національної – до польських панів, він переконує, що багнети Червоної Армії (там є сцена маршу радянських бойових частин, що майже тотожна кадрам німецької кінохроніки – залізного кроку СС) відкривають брами раю для робітників і селян під зорями Кремля.

Стрічка прославляє Сталіна, Хрущова, маршала Тимошенка і озвучена військовими маршами із вкрапленнями українських пісень.

Цей абсолютно безхликий, патетично-пропагандистський фільм, якого, мабуть, соромилися його творці і якого не можна було показувати глядачам уже в 1941 році, після початку німецько-совєтської війни, раптом постав переді мною в 2023 році, як трагічний документ епохи, де кожен кадр по-новому переосмислюється і читається нами.

Так буває, коли дослідник-єгиптолог скидає нарум'янену усміхнену маску мумії й відкриває її справжнє зчорніле мертве безносе обличчя.

Обличчя минулого. Й коли на екрані з'являються колони похмурих, знесилених польських військовополонених, конвойованих червоноармійцями, ми знаємо – багатьох з них чекають розстріли в Катині, табори у Воркуті, а тих, кому поталанить, – армія Андерса чи Берлінга...

Автори фільму хвалювано показують нам сотні совєтських танків, які переможно посуваються по дорогах, містечках і полях «гинучої» Речі Посполитої – а ми згадуємо ті 14000 червонозоряних танків, знищених разом з екіпажами під Дубно та Києвом німецьким вермахтом.

Дивлячись на масові демонстрації українців Галичини, буцімто щасливих привітати братів зі Сходу, думаємо про репресії, що впали негайно на цю землю, про депортації поляків і українців на Північ, про розстріли НКВДстами політичних в'язнів у Львові в тюрмі на Лонцького і в Бригідках у 1941 році.

Гуцули і гуцулки в кептариках, що так радісно витанцювують перед камерами радянських пропагандистів 1939-го року, у 1944-1950-х роках перетворилися на грізну партизанську антикомуністичну силу, показали московським окупантам міць народного опору.

Апофеоз фільму «Визволення» – сцена у Кремлі, де Верховна Рада СРСР приймає делегацію Західної України. Перед нами – бандитська зграя очільників Червоної Імперії – політбюро на чолі з головним тираном Сталіном.

У громі овацій і підлабузницьких вигуків, він не сказав жодного слова новоприбулим холопам, а доручив це зробити одному з головних катів країни – прокурору А. Вишинському.

Перед брамами робітничо-селянського раю українців і білорусів, які навіть повірили у визволення, зустрів сокирою, скупаний у крові, вбивця.

... Так починався шлях до Голгофи Другої світової війни для поляків і українців, яких спільно нищили Німеччина і совєтська росія, єдині в своєму бажанні посіяти розбрат і ненависть між нашими народами.

2

Із того часу минуло понад вісімдесят років. Немає в живих жодного з персонажів того кінофільму. Кілька поколінь людей пішли у небуття і світ невідомо змінився.

Не змінилася лише росія, яка веде криваву війну проти України й погрожує Польщі ядерною зброєю.

Бункерний маніяк путін виголошує божевільну промову на тему польської історії в стилі фільму «Визволення». Він стверджує, що Сталін... подарував Польщі західні (колись ні-

мецькі) землі, не згадуючи про розго- нистий підпис вождя на таємному протоколі пакту Молотова-Ріббентропа і на катинському смертному вирокі для 20.000 польських вояків, єдиною провиною яких була любов до своєї Вітчизни, яку вони боронили.

Кривавий злочинець путін, який бачить себе новим сталіним, однаково ненавидить українців і поляків, й готує провокації, аби зламати або похитнути наш союз. Для цього він готовий спустити з ланцюга свого прислужку Лукашенка.

Вигадується казка про підготовку захоплення Польщею земель Західної України й летять погрози «не допустити розчленування України»!

Злочинці московської Орди, які шмагують Україну і бажують розчленувати її на 3-4 частини, вдають, що дбають про єдність українських земель!

Переживаючи критичну фазу визвольної війни українського народу проти російських загарбників, твердо вірячи в нашу стратегічну перемогу над одвічним ворогом, патріоти України та Польщі вже сьогодні повинні думати про спільне майбутнє в умовах миру і гарантовані безпеки.

Бо історичний досвід вчить нас, що росія була, є й – незважаючи на неминучу поразку – залишатиметься в майбутньому зачумленою зоною рашизму, джерелом мутантних збудників імперських домагань, чорносотенної ментальності та агресивної віри у власну велич й месіанське призначення.

Така країна має бути відгороджена від нормального світу демократичної цивілізації карантинним кордоном, найважливішою ланкою якого повинні стати Україна, Польща і Литва, які колись творили єдину державу – першу Річ Посполиту (1569-1795), ще відомо як Річ Посполита Обох Народів

(тобто польського і литовського) і яка, на жаль, не стала Річчю Посполитою Трьох Народів (польського, литовського й українського). Той, кого цікавить, чому не відбувся цей великий перспективний проект, – нехай підійде до пам'ятника Богдану Хмельницькому в центрі Києва й замислиться над примхами історії.

3

Тимчасово перебуваючи в Польщі в годину воєнного лихоліття, я міг вочевидь побачити, відчути, оцінити неймовірний масштаб польського співчуття й польської допомоги Україні.

Я зустрів у Познані графа зі старовинного польського роду, в якому переплітаються аристократичні лінії Потоцьких, Заремб, Чарторийських: чоловік цей готувався очолити американський проект відбудови України. В Катовицях бачив, як монахи піклуються про українських дітей, а біля Жешува спостерігав, як на летовище сідають важкі транспортні літаки США зі зброєю для ЗСУ. Українки-біженки в Казімежі Дольному розповідали мені, як у Любліні, де вони стояли розгублені вранці після багатогодинного перетину кордону, не розуміючи що робити, – підійшла незнайома польська жінка й влаштувала їх на роботу й проживання...

Ламаючи всі за давніми стереотипи ворожечі, здаючи до архіву закривавлені сторінки історії, наші народи за півтора роки війни довели свою мудрість і зрілість, своєю волю будувати спільне майбутнє.

Я уважно стежив за дискусією, що точилася в Польщі щодо майбутнього україно-польсько-литовського союзу, який склався в ході російської агресії.

Обговорювалося надважливе, геополітичне доленосне питання, – як будувати відносини між нашими державами після нашої спільної перемоги.

Створити єдину державу? Федерацію? Конфедерацію? Чи побудувати потужний військово-політичний союз країн Міжмор'я – своєрідне центрально-східноєвропейське НАТО, яке стане надійною загрозою проти нових зазіхань росії?

4

Одним із примітних документів дискусії стала для мене стаття мого доброго друга Яна Павліцького, поета, філософа, мистецтвознавця, дослідника і пропагатора творчості свого діда – видатного митця Адама Сталони-Добжанського.

Стаття, надрукована нещодавно в щотижневому журналі «Gazeta Po-

lska», називається «Річ Посполита, дурню!» і закликає назвати кінцеву мету, яку ставить перед нами історія.

І одразу цю мету формулює: відбудова Речі Посполитою Багатьох Народів. Автор вважає, що повернення до ідеї багатонаціональної і багатоконфесійної держави стає сьогодні єдиним виходом з нинішньої складної ситуації.

«Затиснені поміж двома винятково кривавими і божевільними народами, які посилаються на своїх Бісмарків, Гітлерів, Сталіних і путіних, ми повинні використати цей момент і повернути існуючі колись на цій географічній широті Сполучені Штати Європи», – пише пан Павліцький.

Він вважає, що невеликі країни, існуючі поміж тими двома молохами, рано чи пізно будуть знову поглинені й поневолені росією та Німеччиною.

Автор вважає, що для відбудови Сполучених Штатів Європи має значення не лише катастрофічна ситуація москви, а – ГЛИБОКІ СУСПІЛЬНІ ЗМІНИ в Польщі.

Для мене дуже важливою є думка пана Яна про те, що в період існування Польської Народної Республіки поляки стали у своїй більшості робітничо-селянським народом з високою національною свідомістю, який позбувся великопанської пихи щодо своїх східних сусідів. Такого погляду я не зустрічав у інших польських авторів.

«Та близькість селянського і робітничого досвіду злиднів і загроз відкрила в польському народі серце перед лицем трагедії українських матерів і дітей, які втікали від кошмару війни», – пише автор.

Відзначаючи мужність українського опору російській агресії, Ян Павліцький зазначає, що «те, що було кошмаром для поляків (згадуючи Волинську трагедію), стає фундаментом нашого безпечного майбутнього».

«Шляхетська Польща почала безумну війну проти власної боєздатної Козацької армії; й за таку дурість платить кров'ю упродовж століть. Але сьогодні робітничо-селянська Польща подає руку допомоги потомкам тих самих войовничих козаків, пробуджуючи їхню подяку та дружбу», – констатує Павліцький.

Автор мріє про потужне державне об'єднання (Річ посполиту, тобто республіку), яке пам'ятає свою понад 600-річну історію, народжену на полях Грюнвальда, за розмірами ненабагато менше за розміри ЄС, з кордонами від Щеціна до Ялти, від Вільнюса до Одеси.

В уяві пана Яна ця потужна нова Річ Посполита – Міжмор'я – Сполучені

Штати Європи – є країною вільних, рівних народів, де не буде національного пригноблення. Це країна неймовірних природних багатств, цінний союзник США у глобальному масштабі, партнер Китаю та африканських країн.

«Треба назвати майбутнє вже сьогодні, – закликає автор, – треба вже тепер творити його (майбутнього) фундаменти. Маємо короткий час на прийняття рішення й короткий час на реалізацію цієї історичної мети.

Сьогодні – або ніколи».

5

Чи збудуємо Річ Посполиту наших марень?

Можна по-різному ставитися до поетично-політичних візій пана Яна Павліцького, до його ілюзій та мрій, але йому не можна відмовити в своєчасності й справедливості порушених ним питань.

Величезним злочином перед майбутніми поколіннями українців і поляків буде якщо змарнуємо шанс, подарований нам долею – факт справжнього збратання двох народів у годину смертельної небезпеки – скаженої атаки московського імперіалізму на Україну.

Якщо путіну та його агентурі в Україні й Польщі вдасться спровокувати нові українсько-польські незгоди, роз'ятрити старі історичні рани, загасити, зганьбити чистий сплеск народних почуттів 2022-2023 років – це стане найгіршою історичною поразкою українців і поляків з часів 1939 року.

Тож будуймо Річ Посполиту наших марень: почнімо не зі створення єдиної держави зі столицею у Львові (!), яка розсиплеться негайно під ударами національних суперечок і хворобливих амбіцій політиків, так само самовпевнених і впертих, як у 1648 році, а з поступових кроків, як робили це свого часу де-Голь і Аденауер 1963 року.

Приєднання України до НАТО і ЄС значно полегшить цю інтеграцію, відкриє кордони, сприятиме спільному бізнесу.

Тільки об'єднавши країни Скандинавії, Балтії, Центральної та Східної Європи в єдиний політичний, економічний та військовий простір, який володіє ядерною зброєю, ми зможемо побудувати надійну загату на шляху московсько-азійської експансії.

І тоді реальністю стане Річ Посполита наших мрій.

Юрій ЩЕРБАК,
письменник і дипломат,
голова Ради Незалежного Медіа
Форуму

27 липня 2023